

ولایت فقیه

حکومت اسلامی

امام خمینی (س)

خمینی، روح‌الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۹ - ۱۳۶۸. ولایت فقیه (حکومت اسلامی) / امام خمینی، (ویرایش ۲). - تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، ۱۳۷۳، ۱۶۹ ص.

ISBN: 964 - 335 - 023 - 1

فهرستویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص. ۱۶۶ - ۱۶۹؛ همچنین به صورت زیرنویس.

۱. ولایت فقیه، ۲. اسلام و دولت، الف. مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س). ب. عنوان.

۲۹۷ / ۴۵

۸ و ۸ خ / ۸ / ۲۲۳ BP

م ۷۸ - ۱۰۵۶۹

کتابخانه ملی ایران

کد / م ۴۲۲

□ ولایت فقیه؛ حکومت اسلامی (تقریر بیانات امام خمینی (س))

○ تحقیق و نشر: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)

○ لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و نشر عروج

○ چاپ نوزدهم: ۱۳۸۸ / ۵۰۰۰ نسخه

○ قیمت: ۱۸۰۰ تومان

• خیابان انقلاب، بین ۱۲ فروردین و فخر رازی، فروشگاه مرکزی، تلفن: ۶۴۴۰۴۸۷۳ - دورنگار: ۶۶۴۰۰۹۱۵

• خیابان انقلاب، تقاطع حافظ، فروشگاه شماره ۱، تلفن: ۶۶۷۰۱۲۹۷

• مراکز پخش: خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهدای زاندارمری، فروشگاه شماره ۲، تلفن: ۶۶۹۵۵۷۳۷

• حرم مطهر حضرت امام خمینی (س)، ضلع شمالی، فروشگاه شماره ۳، تلفن: ۵۵۲۰۳۸۰۱

• کلیه نمایندگیهای فروش در استانها

نشانی الکترونیکی: pub@imam-khomeini.ir

فهرست مطالب

۱	مقدمه ناشر:
۹	مقدمه
۹	ضرورت و بداهت ولایت فقیه
۹	نقش استعمار در معرفی ناقص و نادرست اسلام
۱۹	خودباختگی افراد جامعه در برابر پیشرفتهای مادی غرب
۲۰	اعتقاد به ضرورت تشکیل حکومت جزء ولایت است
۲۵	دلایل لزوم تشکیل حکومت
۲۵	لزوم مؤسسات اجرایی
۲۶	سنت و روئے رسول اکرم (ص)
۲۶	ضرورت استمرار اجرای احکام
۲۸	روئے امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب (ع)
۲۸	ماهیت و کیفیت قوانین اسلام
۳۱	بررسی نمونه‌هایی از احکام اسلامی
۳۱	۱- احکام مالی

۳۳	۲- احکام دفاع ملی
۳۴	۳- احکام احقاق حقوق و احکام جزایی
۳۴	لزوم انقلاب سیاسی
۳۶	لزوم وحدت اسلامی
۳۷	لزوم نجات مردم مظلوم و محروم
۳۸	لزوم حکومت از نظر اخبار
۴۳	طرز حکومت اسلامی
۴۳	اختلاف آن با سایر طرز حکومتها
۴۷	شرایط زمامدار
۴۹	شرایط زمامدار در دوره غیبت
۵۰	ولایت فقیه
۵۱	ولایت اعتباری
۵۳	ولایت تکوینی
۵۴	حکومت وسیله‌ای است برای تحقق بخشیدن به هدفهای عالی
۵۵	هدفهای عالی حکومت
۵۶	خصال لازم برای تحقق این هدفها
۵۹	ولایت فقیه به استناد اخبار
۵۹	جانشینان رسول اکرم (ص) فقهای عادلند
۶۶	بحث در روایت اذا مات المؤمن...
۶۹	بحث در روایت الفقهاء ائمه الرسل...
۷۰	هدف بعثتها و وظائف انبیا
	فقها در اجرای قوانین و فرماندهی سپاه و اداره جامعه و دفاع از کشور و
۷۲	دادرسی و قضاوت مورد اعتماد پیامبرند
۷۲	حکومت بر وفق قانون

۷۵	منصب قضا متعلق به کیست
۷۵	دادرسی با فقیه عادل است
۷۸	در رویدادهای اجتماعی به که رجوع کنیم
۸۳	بحث در روایت مقبوله عمر بن حنظله
۸۳	بحث پیرامون آیاتی از قرآن مجید
۸۸	مقبوله عمر بن حنظله
۹۰	تحریم دادخواهی از قدرتهای ناروا
۹۱	حکم سیاسی اسلام
۹۱	مرجع امور علمای اسلامند
۹۱	علما منصوب به فرمانروایی اند
۹۲	بحث در روایت ابی خدیجه
۹۴	آیا علما از منصب حکومت معزولند؟
۹۵	منصبهای علما همیشه محفوظ است
۹۶	بحث در صحیحہ قَدَاح
۹۷	بحث در روایت ابوالبختری
۹۷	بررسی روایت ابوالبختری
۱۰۴	اثبات ولایت فقیه از طریق نص
۱۰۵	مؤیدی از فقه رضوی
۱۰۵	سایر مؤیدات
۱۲۶	برنامه مبارزه برای تشکیل حکومت اسلامی
۱۳۱	اجتماعات در خدمت تبلیغات و تعلیمات
۱۳۳	عاشورایی به وجود آورید
۱۳۴	مقاومت در مبارزه‌ای طولانی
۱۳۷	اصلاح حوزه‌های روحانیت
۱۳۷	از بین بردن آثار فکری و اخلاقی استعمار

۱۴۳	اصلاح مقدس نماها
۱۴۶	تصفیه حوزها
۱۴۸	آخوندهای درباری را طرد کنید
۱۵۰	حکومتهاى جائز را براندازيم

● فهرس

۱۵۵	● فهرست آیات
۱۵۷	● فهرست روایات
۱۵۹	● فهرست اعلام
۱۶۱	● فهرست کتابها
۱۶۲	● فهرست اصطلاحات فقهی و حقوقی
۱۶۶	● فهرست مآخذ پاورقیها

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله ولا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم والصلاة والسلام على رسول الله محمد خاتم النبيين وآله الطيبين.

کتاب «ولایت فقیه» که اینک متن مصحح آن همراه با پانوشته‌های توضیحی و مجموعه‌ای از فهرستها به جامعه اهل فضل و تحقیق و مشتاقان آثار حضرت امام تقدیم می‌گردد، مجموعه سیزده سخنرانی است که حضرت امام خمینی، سلام الله علیه، در فاصله سیزده ذی‌قعدة ۱۳۸۹ تا دوم ذیحجه ۱۳۸۹ (مطابق با ۱/۱۱/۱۳۴۸ تا ۲۰/۱۱/۱۳۴۸ ش.) در ایام اقامت در نجف اشرف ایراد فرموده‌اند. این سخنرانیها در همان ایام به صور مختلف، گاهی کامل و گاه به صورت يك یا چند درس تکثیر و منتشر شده است. و در پاییز ۱۳۴۹ ش. پس از ویرایش و تأیید حضرت امام برای چاپ آماده گردید و نخست توسط یاران امام در بیروت به چاپ رسید و پنهانی به ایران فرستاده شد و همزمان برای استفاده مسلمانان انقلابی به کشورهای اروپایی و امریکا و پاکستان و افغانستان ارسال گردید. این کتاب قبل از پیروزی انقلاب اسلامی نیز در سال ۱۳۵۶ ش. در ایران با نام «نامه‌ای از امام موسوی کاشف‌الغطاء» به ضمیمه «جهاد اکبر» چاپ شده است. کتاب «ولایت فقیه» همچون دیگر آثار امام خمینی در رژیم شاه در صدر لیست

کتاب ممنوعه قرار داشت و چه بسیار بودند کسانی که به جرم چاپ و تکثیر این کتاب و حتی به جرم همراه داشتن و یا مطالعه این اثر به زندان افتاده و زیر شکنجه قرار می گرفتند ولی علی رغم فشار ساواک و تضيیقات رژیم شاه، جانبداری از اندیشه حکومت اسلامی که مبانی فقهی آن در کتاب حاضر به وسیله حضرت امام خمینی تبیین گردیده بود به سرعت در میان نیروهای مسلمان و انقلابی در حوزه های علمیه، دانشگاهها و دیگر مراکز گسترش یافت و ایده تشکیل حکومت اسلامی بر اساس ولایت فقیه به عنوان یکی از اصلیتترین آرمانهای قیام پانزده خرداد و نهضت امام خمینی جلوه گر شد.

فقها در باب ولایت فقیه معمولاً به تناسب مورد در ابواب مختلف فقه بحثهای کوتاهی کرده اند و گرچه بعضی بسیار مختصر و برخی به تفصیل بیشتر به موضوع پرداخته اند اما يك بحث منظم و جامع در این مورد در کتب فقهی قدما دیده نمی شود که دلیل آن را می بایست در شرایط سیاسی و اجتماعی حاکم بر تاریخ گذشته ممالک اسلامی و سلطه حکومتهای جائز و عدم امکان طرح چنین مباحثی به لحاظ مهیا نبودن شرایط حاکمیت فقها جستجو کرد. در عین حال قطع نظر از اختلاف آرای فقهای شیعه در محدوده اختیارات و شئون ولایت فقیه در زمان غیبت، عموم فقها در اثبات نوعی ولایت برای فقیه جامع شرایط اجمالاً اتفاق نظر دارند، که اخیراً در همین رابطه آرای فقها در باب ولایت و دامنه اختیارات آنها در زمان غیبت در ضمن کتابهایی چند گردآوری شده است.

بر اساس منابع موجود مرحوم آیت الله ملاحمد نراقی از علمای عصر قاجاریه در کتاب «عوائد الایام» بیشتر و جامعتر از سایرین به این موضوع پرداخته است. ایشان ابتدا با تمسک به روایات متعدد، به طور کلی ثابت کرده است که در «عصر غیبت» فقیه در دو چیز حق ولایت دارد.

۱- در همه اموری که پیامبر(ص) و ائمه(ع) در آنها صاحب اختیار بوده و ولایت داشته اند مگر اینکه مواردی به دلیل شرعی استثنا شود.

۲- در همه اموری که با دین و دنیای بندگان خدا ارتباط دارد و باید انجام شود. ایشان در ادامه به ده مورد از شئون ولایت فقها و از آن جمله: افتاء، اجرای حدود الهی، حفظ اموال یتیمان و مجانین و غایبین، تصرف در اموال امام معصوم(ع) و... با استناد به آیات و

روایات و استدلالهای فقهی توجه خاص کرده و به تفصیل بحث کرده است.^۱

گرچه از مطالب اولیه مرحوم نراقی (رض) برمی آید که او ولایت فقیه را شامل امر حکومت نیز می دانسته است، اما خود در وجهی گسترده بر آن تصریح و تأکید نمی کند.

پس از مرحوم نراقی، حضرت امام خمینی (س) تنها فقیهی است که علاوه بر بحث در این مورد مثل سایر فقیهان به تناسب مسائل مختلف، ولایت فقیه را در تصدی امر حکومت با همان معنای جامع و شامل، برای اولین بار با روشنی و تأکید و تصریح، تفصیلاً مورد بررسی و اثبات قرار داده است و چنانکه اشاره شد مبحث ولایت فقیه را یک بار به صورت شفاهی در طی سیزده جلسه در نجف اشرف تدریس نموده اند که کتاب حاضر، صورت مکتوب و ویرایش شده همان درسهاست. و بار دیگر مبحث ولایت فقیه را در جلد دوم - از مجموعه پنج جلدی - «کتاب البیع»^۲ تقریباً با همان سبک نوشته اند.

امام خمینی در کتاب «ولایت فقیه» با عنایت و تأکید بسیار، اصل «ولایت» - که اساس و پایه تمام وظایف است - بخصوص ولایت در امر حکومت و جنبه های سیاسی آن را مورد بررسی قرار داده اند. و در این باب علاوه بر تبیین عوامل سیاسی و اجتماعی که سبب شده است تا این مهمترین موضوع اسلامی مورد بی اعتنائی قرار گیرد، ضمن بحثهای استدلالی بر همان روش متقن فقهی، به برنامه ریزی عملی برای تحقق ولایت فقیه در امر حکومت با طرح کردن راههای مشخص و قابل عملی نیز توجه داشته اند.

حضرت امام در این کتاب ابتدا به نقشه های دشمنان که برای نابودی اسلام به معرض اجرا گذارده شده اشاره می کنند و با بیانی مستدل به شبهاتی از قبیل اینکه اسلام در عصر تمدن و صنعت قادر نیست جامعه را اداره کند و یا اینکه موازین حقوقی آن برای حل مشکلات جامعه ضعیف و ناتوان است، پاسخ می دهند و در همین رابطه اشاره می کنند که القائات دشمنان در ایجاد زمینه لازم برای جدایی دین از سیاست حتی در حوزه های علمیه نیز اثر کرده است به طوری که اگر کسی بخواهد درباره حکومت اسلامی سخن بگوید، باید تقیه کند. امام خمینی با اشاره به ضعفهای داخلی و خودباختگی در برابر تمدن جدید که رهاورد تبلیغات استعمارگران بوده است، به حوزه ها و طلاب جوان و اندیشمندان اسلام

۱ و ۲. کتاب البیع ج ۲، ص ۴۵۹ - ۵۰۱، نشر مؤسسه اسماعیلیان، قم.

هشدار می‌دهند که با جدیت تمام به وظایف سیاسی و اجتماعی خویش همت گمارند، و فریب این نقشه‌ها و شبهه‌ها را نخورند زیرا اسلام با پیشرفت مادی مخالف نیست و مشکلات اجتماعی راه‌حلهای اخلاقی و اعتقادی می‌خواهد و اسلام دینی است جامع که قادر است تمامی مشکلات را حل کند مشروط به آنکه اندیشمندان و علمای اسلام به تلاش برخیزند.

امام خمینی با بیان این واقعیت مسلم تاریخی که پیامبر اکرم (ص) خلیفه تعیین کرده است. این سؤال را مطرح می‌کند که آیا تعیین خلیفه برای بیان احکام است؟ بیان احکام که خلیفه نمی‌خواهد. خلیفه برای حکومت است، برای اجرای مقررات و قوانین است. در اینجا مهم این است که ما به ضرورت تشکیل حکومت اسلامی معتقد شویم و در این صورت است که جایگاه خلیفه روشن می‌شود.

حضرت امام در این کتاب مواردی را به عنوان دلایل ضرورت تشکیل حکومت اسلامی ذکر می‌کنند که عبارتند از:

۱- عمل پیامبر در تشکیل حکومت؛

۲- ضرورت استمرار اجرای احکام الهی که فقط در زمان پیامبر ضرورت ندارد بلکه برای همیشه است؛

۳- ماهیت و کیفیت قوانین اسلام که بدون حکومت قابل اجرا نیست. مثل: احکام مالی، دفاع ملی، و احکام حقوقی و جزایی.

امام خمینی پس از بیان مستدل ضرورت حکومت اسلامی، به سابقه تاریخی انحراف از این اصل که به عصر بنی‌امیه باز می‌گردد و در دوران بنی‌عباس ادامه می‌یابد، اشاره می‌کنند. با این بیان که روش آنان در حکومت شیوه‌ای ضد اسلامی و به صورت نظام شاهنشاهی ایران و امپراتوری روم و فراعنه مصر بود و در دورانهای بعد نیز به همان اشکال غیر اسلامی ادامه یافت. حضرت امام تأکید می‌کند که عقل و شرع بر قیام برای تغییر این وضع حکم می‌کنند پس وقوع يك انقلاب سیاسی ضرورت می‌یابد و علاوه بر ضرورت جلوگیری از حکومت طاغوتی و لزوم ایجاد زمینه لازم برای حکومت اسلامی و پیاده شدن احکام اسلام، لزوم وحدت امت اسلامی که بر اثر عوامل گوناگون داخلی و خارجی دچار تفرقه شده و نیز لزوم نجات مردم مظلوم و محروم که از تکالیف الهی مسلمین و بخصوص

علمای می‌باشد، انجام يك انقلاب سیاسی را ضروری می‌سازد. امام خمینی در ادامه با ذکر روایتی از فضل‌بن شاذان در فلسفه تشریح حکومت، به لزوم تشکیل حکومت از نظر اخبار و روایات می‌پردازد.

بخش مهمی از کتاب «ولایت فقیه» به بیان فرق حکومت اسلامی با سایر حکومتها اختصاص یافته است و به این نکته اشاره شده است که حکومت اسلامی نوع خاصی از حکومت مشروطه است یعنی مشروط به قوانین اسلام؛ بدین جهت از نظر امام خمینی وظیفه قوه مقننه و مجالس قانونگذاری در واقع برنامه‌ریزی برای وزارتخانه‌های مختلف و تشکیلات حکومت در محدوده احکام اسلامی است نه قانونگذاری مصطلح در سایر حکومتها.

حضرت امام در ادامه مباحث ولایت فقیه به شرایط زمامدار که مستقیماً ناشی از طبیعت طرز حکومت اسلامی است اشاره می‌کند و می‌فرماید: پس از شرایط عامه مثل عقل و تدبیر برای زمامدار دو شرط اساسی وجود دارد که عبارتند از: علم به قانون و عدالت.

ولایت فقیه در عصر غیبت موضوع مباحث بعدی کتاب است. امام خمینی با تکیه بر مطالب گذشته می‌فرماید: «اکنون که دوران غیبت است و از طرفی بنا است احکام اسلام اجرا شود و از طرف دیگر از طرف خدای متعال کسی برای اجرای احکام تعیین نشده است، تکلیف چیست؟» و سرانجام پس از بررسی این موضوع چنین نتیجه می‌گیرند که «خداوند خاصیت حکومتی را که از صدر اسلام تا زمان [شروع غیبت] حضرت صاحب(ع) موجود بود برای بعد غیبت هم قرار داده است. این خاصیت که عبارت از علم به قانون و عدالت باشد در عدهٔ بیشماری از فقهای عصر ما موجود است، اگر با هم اجتماع کنند می‌توانند حکومت عدل عمومی در عالم تشکیل دهند» و بعد به این مطلب اشاره می‌کنند که ولایت فقیه يك امر اعتباری عقلایی است و تمام اختیاراتی که پیامبر و ائمه برای ادارهٔ جامعه داشته‌اند برای فقیه جامع‌الشرایط نیز ثابت است و این ولایت «واقعیتی جز جعل ندارد و فی حد ذاته شأن و مقامی نیست بلکه وسیلهٔ انجام وظیفه اجرای احکام است.»

حضرت امام پس از این مباحث به هدفهای عالی حکومت و خصال لازم برای حاکم

اشاره می‌کنند و با ذکر اخبار و استدلال بر آنها به اثبات ولایت برای فقیه در معنای تصدی حکومت می‌پردازند که قسمت اعظم این کتاب را همین مباحث تشکیل می‌دهد. بخش پایانی کتاب به ضرورت برنامه‌ریزی مبارزه طولانی برای رسیدن به این هدف الهی اختصاص یافته است. امام خمینی در این قسمت ابتدا به مسأله تبلیغات و تعلیمات و اهمیت و ضرورت آنها اشاره می‌کنند و می‌فرمایند: باید اجتماعات در خدمت این دو امر قرار گیرد. باید در این مورد مثل عاشورا برخورد شود باید کاری کرد که راجع به حکومت اسلامی موج به وجود آید و اجتماعات برپا گردد. و نباید منتظر بود که زود به نتیجه برسد بلکه باید به يك مبارزه طولانی همت گماشت.

لزوم پرداختن به امور آموزشی و تبلیغاتی، اصلاح حوزه‌ها، از بین بردن آثار فکری و اخلاقی استعماری، اصلاح مقدس‌نماها، تصفیه حوزه‌ها و طرد آخوندهای درباری و اقدامات عملی برای براندازی حکومت‌های جائز، از جمله مسائلی است که در قسمت نهایی کتاب مطرح شده است.

توجه خوانندگان گرامی را به این نکته جلب می‌کنیم که امام خمینی پس از آنکه قیام الهی خویش را در پرتو عنایات حق تعالی و بیداری و اتحاد مردم در ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ با سرنگونی نظام سلطنتی ایران و تشکیل جمهوری اسلامی در این کشور به ثمر نشانند، بر اساس خواست عمومی ملت ایران و بر طبق اصول قانون اساسی نظام اسلامی در نقش رهبر انقلاب اسلامی، ولایت و هدایت جامعه اسلامی را بر عهده گرفت، از این رو فهم دقیق ابعاد نظریه حضرت امام در باب «ولایت فقیه» که اصول آن در کتاب حاضر ارائه شده است، زمانی کامل خواهد شد که به مشی عملی آن حضرت در دوران زمامداری جامعه و آرا و نظریاتی که در برهه پس از پیروزی انقلاب اسلامی در زمینه اصل ولایت فقیه و محدوده اختیارات و شئون ولایت ابراز نموده‌اند و در سخنرانیها و پیامها و نامه‌های ایشان منعکس گردیده است، توجه کافی مبذول شود.

«بارالها، دست ستمگران را از بلاد مسلمین کوتاه کن. خیانتکاران به اسلام و ممالک اسلامی را ریشه کن فرما. سران دولتهای اسلام را از این خواب گران بیدار کن تا در مصالح ملت‌ها کوشش کنند، و از تفرقه‌ها و سودجوییهای شخصی دست بردارند. نسل

جوان و دانشجویان دینی و دانشگاهی را توفیق عنایت فرما تا در راه اهداف مقدسه اسلام به پاخیزند، و با صف واحد در راه خلاص از چنگال استعمار و عمال خبیث آن و دفاع از کشورهای اسلامی اشتراك مساعی کنند. فقها و دانشمندان را موفق کن که در هدایت و روشن کردن افکار جامعه کوشا باشند؛ و اهداف مقدسه اسلام را به مسلمین خصوصاً نسل جوان برسانند؛ و در برقراری حکومت اسلامی مجاهدت کنند. *اِنَّكَ وَلِيُّ التَّوْفِيقِ. وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ*.^۱

مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)

۱. دعای مندرج در پایان کتاب حاضر (ولایت فقیه).